

‘નિયમસાર’ ૨૬૦ કળશ. કળશ છે. ગાથાનો અર્થ થઈ ગયો છે.

કશ્ચિન્મુનિઃ સતતનિર્મલધર્મશુક્લ-
ધ્યાનામૃતે સમરસે ખલુ વર્તતેઽસૌ।
તાભ્યાં વિહીનમુનિકો બહિરાત્મકોઽયં
પૂર્વોક્તયોગિનમહં શરણં પ્રપદ્યે।।૨૬૦।।

શ્લોકાર્થ :- ‘કોઈ મુનિ સતત-નિર્મળ ધર્મશુક્લ-ધ્યાનામૃતરૂપી...’ લ્યો! શુક્લધ્યાન પણ લીધું. પંચમઆરામાં. અંતર નિર્મળ આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એ અતીન્દ્રિય આનંદનું દળ છે. આત્મા એ તો અતીન્દ્રિય આનંદનો સમૂહ-પિંડ છે. એમાં એકાગ્રતા, ‘સતત-નિર્મળ...’ નિરંતર એમાં એકાગ્રતાનું રહેવું એ ‘ધર્મશુક્લ-ધ્યાનામૃતરૂપી સમરસમાં...’ છે. એ ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનરૂપી અમૃતરૂપી સમરસ છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- કોઈ મુનિ લખ્યું એવા કોઈ મુનિ ન હોય તો?

ઉત્તર :- મુનિ ન હોય તો મુનિ નથી. આ પ્રમાણે ન હોય તો મુનિ નથી. પણ વ્યક્તિનું આપણે.. એ કહેશે પોતે.

‘કોઈ મુનિ સતત-નિર્મળ ધર્મશુક્લ-ધર્મધ્યાનામૃતરૂપી...’ અમૃત. આહાહા..! અમૃતનો સાગર પ્રભુ એને જે અમૃતને પીવે છે, અંદરમાં એકાગ્ર ધ્યાન કરીને અમૃતરૂપી અમૃતને જે પીવે છે એ ‘સમરસમાં ખરેખર વર્તે છે;...’ એ વીતરાગભાવમાં ખરેખર વર્તે છે. એટલે કે એને વિકલ્પો નથી. આહાહા..! અંતરના કે બાહ્યના એને વિકલ્પ નથી. આહાહા..! જેને અંતરમાં ‘ધ્યાનામૃતરૂપી...’ અંતરના ધ્યાનરૂપી અમૃત... આહાહા..! એ જેણે પીધું અને અમૃત જેને મળ્યું એ ‘સમરસમાં ખરેખર વર્તે છે;...’ એટલે કે એ તો વીતરાગભાવમાં વર્તે છે, એ વિકલ્પમાં વર્તતો નથી. આહાહા..! આ મુનિ! આકરું કામ છે, ભાઈ! મુનિપણું કોને કહેવું હજી એની ખબર ન મળે અને જેને-તેને માને. આહાહા..!

અંતરમાં આત્મા વિકલ્પરહિત પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ, એનું જેને અંદર ધ્યાન છે, અમૃતનો સ્વાદ છે, ભલે શુક્લધ્યાન પણ લીધું છે, ઉત્કૃષ્ટ વાત લીધી છે, અમૃતના સ્વાદમાં જે અંદર પડ્યો છે એ સમરસ ભાવવાળો છે. એટલે કે વિકલ્પ વિનાનો વીતરાગભાવવાળો છે. એમ કહેવું છે. આહાહા..! એ વીતરાગભાવવાળો છે તે મુનિ છે. આહાહા..! પંચમહાવ્રતના પરિણામ ને એ કાંઈ મુનિપણું નથી. એ સમરસ નથી. એ તો વિષમરસ છે. આહાહા..! કેટલાકને તો આવું સાંભળવા મળ્યું પણ ન હોય. આહાહા..! આ શું મુનિપણું! આહાહા..!

અંતર આનંદનો નાથ પરમાત્મસ્વરૂપ, તેની સન્મુખ થઈ, તેના ધ્યાનમાં અમૃતના રસનું વેદન (કરે) એને અહીં સમરસ કહ્યો છે. એને અહીંયાં વિકલ્પ વિનાનો, ભલે અંતર કે બાહ્યનો શુભ-અશુભ વિકલ્પ છે એ વિષમભાવ છે. ચાહે તો આત્મામાં દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રનો વિકલ્પ કે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયનો વિકલ્પ, ત્રણ. દ્રવ્ય-ગુણ ને પર્યાય ત્રણનો વિકલ્પ પણ વિષમભાવ છે. આહાહા..! આવું છે. આ તો આટલા વળી પુણ્ય એટલે બધું રહ્યું, ભેગું આવ્યું. નહિતર તો આવી વાત સાંભળવા ઊભા ન રહે. આ શું કહે છે? અમારાથી કાંઈ કરી શકાય નહિ એવી વાત? કરી શકાય છે એ વાતની વાત નહિ. આહાહા..!

અહીં તો સત્ પ્રભુ સચ્ચિદાનંદ અમૃતનો સાગર અનાદિઅનંત ભગવાનઆત્મા એની સન્મુખમાં, એના ધ્યાનમાં એના અમૃત પીવે એને સમરસતા એટલે અહીં કહેવાનો આશય તો એ છે કે એને વિકલ્પ હોતા નથી એથી તેને વીતરાગભાવ હોય છે. છે ને? ‘સમરસમાં ખરેખર વર્તે છે;...’ એ વીતરાગભાવમાં વર્તે છે. પંચમઆરાના મુનિ, પંચમઆરાના પ્રાણીને સાંભળાવે છે. કોઈ કહે કે આ વાત તો ચોથા આરા માટે (છે). આહાહા..! મુનિપણું તો અલૌકિક વાત છે, ભાઈ! આહાહા..!

‘(તે અંતરાત્મા છે;)...’ હજી તો સાધક છે ને? તે અંતરાત્મા છે. આહાહા..! અને ‘એ બે ધ્યાનો વિનાનો...’ અંતરના આનંદ અતીન્દ્રિય મૂર્તિ પ્રભુ, એના અમૃતના સ્વાદ

વિનાનો... આહાહા..! 'તુચ્છ મુનિ...' લ્યો, એમ કહ્યું. મુનિએ પોતે કહ્યું. આહાહા..! 'બે ધ્યાનો વિનાનો તુચ્છ...' અંતરમાં ધ્યાન વિનાનો. આહાહા..! આખો દિ' વિકલ્પ જ કર્યા કરે છે, કહે છે. આહાહા..! એ વિકલ્પ છે એ તો રાગ છે. એ કાંઈ મુનિપણું નથી. આહાહા..! મુનિપણું તો વીતરાગભાવે પંચપરમેષ્ઠીમાં મુનિપણા ભળે છે. પંચપરમેષ્ઠી વીતરાગભાવે છે. એને-વીતરાગભાવને અહીંયાં સમરસ કહ્યો છે. પણ કઈ રીતે?

'સતત-નિર્મળ ધર્મશુક્લ-ધ્યાનામૃતરૂપી સમરસમાં...' આહાહા..! નિરંતર સતત-અંતર પડ્યા વિના આત્માના અમૃતની ધારા, અમૃતની ધારા વહે એવી જે વીતરાગતા તે ખરેખર મુનિ છે. આહાહા..! હવે અહીં તો એણે સાંભળ્યું હોય કે ૨૭ ગુણો પાળો એટલે મુનિપણું. શ્વેતાંબરમાં એમ છે ને? ૨૭ ગુણ. આમાં-દિગંબરમાં અઠ્યાવીશ ગુણ છે. અઠ્યાવીશ વિકલ્પ. આહાહા..! એ તો શુદ્ધ પરિણતિ ધર્મની અંતર હોય એને એવો વિકલ્પ વ્યવહાર હોય છે એનું વર્ણન છે. પણ જ્યાં શુદ્ધ પરિણતિ જ નથી, અંતરના આનંદના સ્વાદનો જ્યાં અભાવ છે એના વ્યવહારને તો વ્યવહાર પણ કહેવાતો નથી. આહાહા..! આવું છે સ્વરૂપ જરી. વ્યવહાર તો નિશ્ચય હોય તો વ્યવહાર કહેવામાં આવે. નિશ્ચય આત્માના..

આત્મા એટલે શું! એકલો અમૃતનો સાગર, શાંતિનો સાગર, સુખનો મોટો દરિયો.. આહાહા..! અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર, એના તરફની જે એકાગ્રતા, એનું નામ અહીંયાં ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાન (છે) એટલે કે સમરસ વીતરાગભાવ કહેવાય છે. આહાહા..! આ તો વીતરાગભાવને જ ધર્મધ્યાન કહેવામાં આવ્યું છે, લ્યો! શુક્લધ્યાન તો ઠીક, એ તો કહે પણ અહીં તો ધર્મધ્યાન પણ વીતરાગભાવ (સ્વરૂપ છે). આહાહા..!

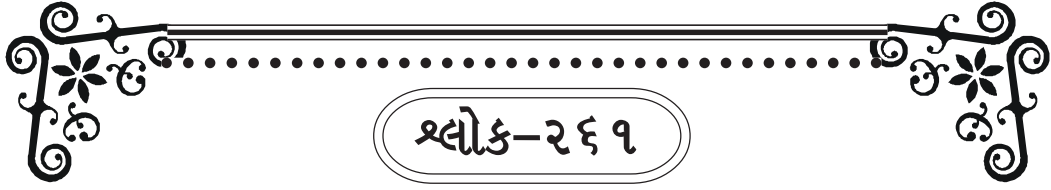
'એ બે ધ્યાનો વિનાનો...' જેને એ અમૃતના સાગરના ધોધ વહે છે પ્રભુ અંદર, એના અનુભવ વિનાનો... આહાહા..! જે મુનિ 'તુચ્છ મુનિ તે બહિરાત્મા છે.' લ્યો! આ બે ધ્યાન વિનાનો એમ કીધું. પંચમહાવ્રત વિનાનો અને પંચમહાવ્રતમાં દોષ લગાડે છે ફલાણાને માટે ને એમ નથી કહ્યું. આહાહા..! જેમાં આખા સંસારનો અભાવ છે અને પૂર્ણ આનંદ, જ્ઞાનથી પૂર્ણતા ભરેલી છે. આહાહા..! જેમાં પૂર્ણ વીતરાગતા, પૂર્ણ શાંતિ, પૂર્ણ નિર્વિકલ્પતા પૂર્ણ ભરી છે એનું જેને વેદન છે તેને અહીં મુનિ કહેવામાં આવે છે. એ સિવાયના તુચ્છ મુનિ એકલા વિકલ્પમાં જ વર્તે છે. પંચમહાવ્રતના વિકલ્પ (માત્ર છે) અને વસ્તુ અંતરમાં નથી. આહાહા..!

'તુચ્છ મુનિ તે બહિરાત્મા છે.' તે બહિરાત્મા છે. આહાહા..! કહો, આવું સાંભળ્યું હતું કોઈ દિ'? આહાહા..! આવી વાત છે. અસ્થિરતાનો રાગ હોય એ જુદી વસ્તુ છે. આ અંતર્મુખ આનંદનું ધ્યાન અને આનંદની અનુભવ દશા, અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર પરમાત્મા, એનો એક નમુનો-અંશ અંતરના અમૃતના સ્વાદનો (આવે), એમાં રહેલાને નિર્વિકલ્પ કહી, વીતરાગભાવ કહી, તેને સાચા મુનિ કહેવામાં આવ્યા છે. એ બે ધ્યાન વિનાનો ભલે પંચમહાવ્રત પાળતો હોય... આહાહા..! ભલે સમિતિ, ગુપ્તિ આદિ અઠ્યાવીશ મૂળગુણ હોય પણ

અંતરાત્માનો સ્પર્શ નથી, અમૃતના સાગરને જેણે ભાળ્યો નથી, જોયો નથી એ બહિરાત્મા છે. બહિરાત્મા છે, મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! આકરી પડે આવી વાત.

‘બે ધ્યાનો વિનાનો તુચ્છ મુનિ તે બહિરાત્મા છે. હું...’ હવે પોતે મુનિ કહે છે. ‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ મુનિ. ‘હું પૂર્વોક્ત (સમરસી) યોગીનું શરણ ગ્રહું છું.’ એટલે કે હું સમરસીમાં છું. આહાહા...! ‘હું પૂર્વોક્ત (સમરસી)...’ સમરસી એટલે વીતરાગભાવમાં જે છે, જેને વિકલ્પની ગંધ નથી એવા મુનિના શરણમાં હું છું. એવા ‘યોગીનું શરણ ગ્રહું છું.’ આહાહા...! પંચમઆરાની વાત હશે આ? કોઈ એમ કહે છે કે આવી વાત તો ચોથાઆરાની છે. આહાહા...! ‘નિયમસાર’માં મુનિ પોતે ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ પોતા માટે, પંચમઆરામાં પોતા માટે બનાવ્યું છે. આહાહા...! ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ પંચમઆરામાં થયા છે. ભગવાન પછી પાંચસે-છસે વર્ષે. એમાંથી આ છે અને પોતે પોતા માટે બનાવ્યું છે. આહાહા...! એકલા આનંદના ઝરણા વહ્યા છે. આહાહા...!

‘વળી (આ ૧૫૧મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ વડે શ્લોક દ્વારા) કેવળ શુદ્ધનિશ્ચયનયનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે :-’

શ્લોક-૨૬૧

किं च केवलं शुद्धनिश्चयनयस्वरूपमुच्यते -

(अनुष्टुभ्)

बहिरात्मान्तरात्मेति विकल्पः कुधियामयम्।

सुधियां न समस्त्येष संसाररमणीप्रियः॥२६१॥

[શ્લોકાર્થ :-] (શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વિષે) બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એવો આ વિકલ્પ કુબુદ્ધિઓને હોય છે; સંસારરૂપી રમણીને પ્રિય એવો આ વિકલ્પ સુબુદ્ધિઓને હોતો નથી. ૨૬૧.

શ્લોક-૨૬૧ ઉપર પ્રવચન

૨૬૧.

बहिरात्मान्तरात्मेति विकल्पः कुधियामयम्।

सुधियां न समस्त्येष संसाररमणीप्रियः॥२६१॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘(શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વિષે) બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એવો

આ વિકલ્પ કુબુદ્ધિઓને હોય છે;...' આહાહા...! બહિરાત્મા અને અંતરાત્માના વિકલ્પમાં વર્તે એ કુબુદ્ધિ છે. આહાહા...! અહીં તો વર્તે એ વિકલ્પ આવો હોય છે એ બહિરાત્મા છે. આહાહા...! એવો ભેદ પાડે છે. અંતરાત્મા અને બહિરાત્મા એમ બે ભેદ પાડવા જાય છે ત્યાં એકલું અંદર ધ્યાન રહેતું નથી. આહાહા...! અંતરાત્મા આ અને બહિરાત્મા આ એમ કરવા જાય ત્યાં વિકલ્પ તૂટતો નથી. ત્યાં વિકલ્પ રાગ રહે છે માટે કહે છે કે '(શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વિષે)...' એકલો જ્યાં શુદ્ધ ચૈતન્ય પ્રભુ, નિર્મળાનંદ પ્રભુ આત્મા વીતરાગમૂર્તિ પ્રભુ છે. આહાહા...! એ 'બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એવો આ વિકલ્પ...' આહાહા...! કારણ કે એનું બહિરાત્મા ઉપર લક્ષ ગયું. અંતરાત્મા અને બહિરાત્મા એવો ભેદ પાડવા જાય છે ત્યાં એનું લક્ષ એકલું વિકલ્પ ઉપર ગયું. આહાહા...!

શુદ્ધ આત્મા એકરૂપ સ્વરૂપ પરમાનંદમૂર્તિ, એ એક સ્વરૂપમાં બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા આવા બે ભેદ પાડવા જાય છે, એવો આ વિકલ્પ કુબુદ્ધિઓને હોય છે. આહાહા...! ક્યાં સુધી લઈ ગયા! ફલાણું કરે અને ફલાણું કરે એ તો એક કોર રહી ગયું. પણ અહીંયાં એ તત્ત્વ જે છે એકરૂપ સ્વરૂપ, પરમાત્મસ્વરૂપ જ ચિદાનંદ છે, એમાં શુદ્ધાત્મામાં બે ભેદ પાડવા કે આ અંતરાત્મા આમ અને બહિરાત્મા આ... આહાહા...! એવો જે વિકલ્પ છે એ કુબુદ્ધિને છે. આકરી વાત છે. સંસારના કર્તવ્ય તો એકકોર રહી ગયા. આહાહા...! શુભભાવના કર્તવ્ય પણ એકકોર રહી ગયા.

આવો જે શુભભાવ કે આ આત્મા અંતરાત્મા આને કહીએ અને બહિરાત્મા આને કહીએ એવો જે વિકલ્પમાં આવ્યો છે એ કુબુદ્ધિ છે. એકરૂપ વસ્તુમાં બે પ્રકારના વિકલ્પ ઉઠાવે છે એ કુબુદ્ધિ છે એમ કહે છે. વસ્તુ એકરૂપ છે. એમાં આ અંતરાત્મા એક સમયની પર્યાય એ પર્યાય છે અને બહિરાત્મા એ પણ વિકલ્પની પર્યાય છે. આહાહા...! આકરો વિષય છે, ભાઈ! પાઠમાં જ છે ડોં! ઇ. છે ને? 'જ્ઞાણવિહીણો સમણો બહિરપ્પા ઇદિ વિજાણીહિ' 'કુંદકુંદાર્ય'નું વચન છે આ. 'જો ધમ્મસુવ્વકજ્ઞાણમ્હિ પરિણદો સો વિ અંતરંગપ્પા' ધર્મ(ધ્યાન) અને શુક્લધ્યાનરૂપે પરિણમ્યો છે... આહાહા...! તે અંતરાત્મા છે. અને 'જ્ઞાણવિહીણો' બે ધ્યાનમાંથી અંદરનું એકેય ધ્યાન ન મળે. એ 'વિહીણો સમણો બહિરપ્પા ઇદિ વિજાણીહિ' બહિરાત્મા છે એમ તું જાણ. એમ 'કુંદકુંદાર્ય' પોતે કહ્યું છે. ગાથામાં છે. ટીકાકારે જ કહ્યું છે એમ નહિ. આહાહા...! કહેવાનો આશય તો એવો છે કે એકરૂપ સ્વરૂપ છે એમાં ભેદ પાડીને વિકલ્પ ઉઠાવે... આહાહા...! એ કુબુદ્ધિ છે. અભેદમાં ભેદ ઉત્પન્ન કરે અને માને (એ કુબુદ્ધિ છે). આહાહા...! આકરી વાત છે આ. છેલ્લામાં છેલ્લું આ (છે). આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ત્રણ ભેદ પાડે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના...

ઉત્તર :- બે ભેદ પાડ્યા. બે ભેદ પાડ્યા એ કુબુદ્ધિ છે. વસ્તુ ત્રિકાળ એકરૂપ છે. આહાહા...!

શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ એકરૂપ, ત્રિકાળ એકરૂપ વસ્તુ છે. એવા શુદ્ધાત્મામાં, પરમાનંદની મૂર્તિ, વીતરાગમૂર્તિમાં બે ભેદ પાડવા એ વિકલ્પ છે અને વસ્તુ વીતરાગસ્વરૂપ છે. માટે વિકલ્પમાં વર્તે છે તે બહિરાત્મા છે. આહાહા...! સાંભળવું પહેલું કઠણ પડે. એકરૂપમાં બેરૂપનો ભેદ પાડીને વિકલ્પ કરે તે કુબુદ્ધિ છે એમ કહે છે. આહાહા...! ‘દેવચંદ્રજી’! આહાહા...! આ રાગ કરે અને રાગને પોતાનો માને એ તો મિથ્યાત્વ છે, એ તો સ્થુળ વાત છે. આહાહા...! પણ ભગવાનઆત્મા અંતરમાં એકરૂપ ચિદાનંદ અનાદિઅનંત, સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ અમૃતનો સાગર એકરૂપે, એક સ્વભાવે, એક સ્વરૂપે છે એમાં બે ભેદ પાડે કે આ અંતરાત્માની પર્યાય અને આ બહિરાત્મા, એ વિકલ્પ છે, એ કુબુદ્ધિ છે. આહાહા...! કહો, ‘દેવીલાલજી’! આવી વાત છે. વાત હતી કે દિ’? આહાહા...! છેલ્લામાં છેલ્લું તત્ત્વ છે આ.

‘જ્ઞાણવિહીનો’ એમ કીધું ને? તે પહેલા આવી ગયું છે ને? કે ‘અંતરબાહિરજપ્પે જો વટ્ટઙ્ગ સો હવેઙ્ગ બહિરપ્પા’ અંતરાત્મા અને બહિરાત્મા એમાં બે વિકલ્પમાં વર્તે (તે) બહિરાત્મા. ૧૫૦માં. ૧૫૦ ગાથામાં કહ્યું. અંતર અને બહિર એવા વિકલ્પમાં વર્તે એ બહિરાત્મા છે. ‘જપ્પેસુ જો ણ વટ્ટઙ્ગ’ વિકલ્પમાં ન વર્તે તો અંતરાત્મા છે. આહાહા...! વિકલ્પ આવે છે પણ એમાં વર્તતો નથી. આહાહા...! જાણવામાં વર્તે છે એ વિકલ્પમાં વર્તતો નથી. વિકલ્પમાં વર્તે છે એ સ્વરૂપમાં વર્તતો નથી. આહાહા...! આવી વાત છે. એ વાત પહેલા કહી ગયા, ૧૫૦ ગાથામાં કહી ગયા છે. અંતર-બહિર બે ભેદ પાડે એ પહેલું તો કહી ગયા છે અને આ વિશેષ સ્પષ્ટ કરે છે. ધ્યાનવાળો છે એ મુનિ છે અને ધ્યાન વિનાનો છે એ બહિરાત્મા છે એમ હવે ચોખ્ખું કરી નાખ્યું. આહાહા...! આવ્યું?

‘(શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વિષે)..’ વજન અહીં છે. શુદ્ધ આત્મતત્ત્વ એકરૂપ છે તેમાં. શુદ્ધ આત્મતત્ત્વ અખંડાનંદ અભેદ અમૃતસ્વરૂપ એકરૂપ છે તેમાં-એકમાં બે ભેદ પાડે છે... આહાહા...! અહીં તો હજી શુભથી છૂટવાની ના પાડે. એકાંત છે. શુભથી શુદ્ધ થાય, શુભથી શુદ્ધ થાય. અને ઘણે ઠેકાણે એવું લખાણ આવે પણ ખરું. શુભ હોય છે એનાથી રહિત થયો છે એટલે શુભમાં આરોપ આપે છે. એવી વાત છે. શુભભાવથી છૂટીને શુદ્ધનો અનુભવ થયો ત્યારે શુભમાં સાધકનો આરોપ આપ્યો. નિશ્ચય સાધક થયો ત્યારે વ્યવહાર સાધકનો આરોપ આપ્યો છે. હવે એને એનાથી થાય એમ માની બેસે છે. આહાહા...!

અહીં તો એકરૂપમાં બેરૂપનો વિકલ્પ કરે... આહાહા...! શું કહ્યું? જુઓ! ‘(શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વિષે)..’ શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વિષે એટલે એકરૂપ તત્ત્વને વિષે. આહાહા...! બીજા વિકલ્પ તો એકકોર રહ્યા. લખવાના, બોલવાના, સમજાવવાના એ તો બધા વિકલ્પો છે. આહાહા...! એમાં વર્તે એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...! પણ અહીં તો કહે છે કે એકરૂપમાં બેપણામાં વર્તે... આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- આટલા વિકલ્પમાં કુબુદ્ધિવાળો કલ્પો.

ઉત્તર :- કુબુદ્ધિ છે, મિથ્યાદષ્ટિ કીધો. એકમાં બે ભેદ પાડ્યા કેમ? એકરૂપ ચૈતન્ય છે એમાં બે ભેદ પાડ્યા તો વિકલ્પ આવ્યો અને વિકલ્પમાં વર્તે એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. 'શીમનભાઈ'! આવું ક્યાંય સાંભળ્યું નહોતું એવું છે આ. હતું ક્યાં? આહાહા..!

'બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એવો આ વિકલ્પ કુબુદ્ધિઓને હોય છે;...' આહાહા..! છેલ્લામાં છેલ્લી વાતું (કરી છે). ૧૫૦ ને ૧૫૧ ગાથા. ૧૫૦માં પણ એમ કીધું ને? બહિરાત્મા અને અંતરાત્મામાં વર્તે. બે પ્રકારના જલ્પ થઈને. અંતરાત્મા અને બહિરાત્મામાં જપે. જલ્પ એટલે વિકલ્પમાં વર્તે. બેપણામાં વિકલ્પપણે વર્તે તે બહિરાત્મા. કહ્યું ને એમાં? આહાહા..! અહીં કહે (છે), એકમાં બેપણાના ભાગ પાડે, છે એકરૂપ વસ્તુ, એમાં બે ભાગ પાડે કે આ અંતરાત્મા અને આ બહિરાત્મા... આહાહા..! અને એમાં વર્તે. બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એવો વિકલ્પ કુબુદ્ધિને હોય છે. એનો અર્થ અહીં વર્તે (કર્યો છે).

'સંસારરૂપી રમણીને પ્રિય એવો...' સંસારમાં રખડવાની પ્રીતિવાળો 'એવો આ વિકલ્પ...' આહાહા..! ચોર્યાશીના અવતારમાં રખડવારૂપી પ્રિય સ્ત્રી... આહાહા..! એ રમણી. સંસારરૂપી રમણી. આહાહા..! એ વિકલ્પ છે એ સંસારરૂપી રમણી છે. આહાહા..! આનંદના નાથને, વેદનને ભૂલીને બે ભાવ કરીને ત્યાં વર્ત્યા કરે તો એ 'સંસારરૂપી રમણીને પ્રિય એવો આ વિકલ્પ...' એવો આ રાગ, એવી આ વૃત્તિનું ઉત્થાન 'સુબુદ્ધિઓને હોતો નથી.' આહાહા..! અઢી લીટીમાં તો..

એ ૧૫૦ અને ૧૫૧માં નિશ્ચય આવશ્યકની વાત છે ને. નિશ્ચય આવશ્યકનો અધિકાર છે ને? સત્ય જરૂરનું આ છે. બે ભેદ પાડવા એ જરૂરનું નથી, કહે છે. આહાહા..! બીજું જરૂર માને એ સ્વતંત્ર છે. આહાહા..! પણ એક આત્માસ્વરૂપે બિરાજમાન પ્રભુ અનાદિઅનંત સત્તા સહિત, આનંદસત્તા જેની એનાથી વિરુદ્ધના બે વિકલ્પ ઉઠાવે : અંતરાત્મા અને બહિરાત્મા વિકલ્પ (ઉઠાવે) એ કુબુદ્ધિ છે. આહાહા..! આવું તો સાંભળવું કઠણ પડે. 'ધીયા'! ક્યાંય મળે નહિ. સ્થાનકવાસી, દેરાવાસીમાં તો નથી પણ દિગંબરમાં અત્યારે ક્યાં છે? ગોટા વાળ્યા છે. આહાહા..! આકરી વાત છે. એને દુઃખ તો થાય ને, બાપા! જે વિકલ્પ ઊઠે એ દુઃખી છે ને. એ દુઃખના દાઝેલાઓનો અનાદર કરવો, તિરસ્કાર કરવો એ હોઈ શકે નહિ. એ પણ ટળીને પરમાત્મા થાવ. આહાહા..! એવી વિપરીત બુદ્ધિ ટળીને પણ જેવું સ્વરૂપ છે તેવું થાવ. એવી ભાવના ધર્મીને હોય છે. આહાહા..! 'શાંતિભાઈ'! આહાહા..!

'દ્રવ્યસંગ્રહ'માં કહ્યું ને. 'દ્રવ્યસંગ્રહ'માં કહ્યું હતું ને. અવાય વિચાર. ધર્મીજીવ વિચાર કરે છે એમાં આ આવે છે. હરએક પ્રાણી, કોઈપણ પ્રાણી દુઃખી ન થાવ. તમે પ્રભુથી વિરુદ્ધ કરશો, પ્રભુ! તો મને દુઃખ થશે. આહાહા..! અને એ દુઃખની વ્યાખ્યા તમને આકુળતા સહી નહિ જાય અને એમાં ને એમાં મૂંઝાઈને મરી જઈશ, બાપા! આહાહા..! અનાદિ કાળથી વાસ્તવિક તત્ત્વમાંથી ખસીને પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પમાં તો રહ્યો પણ અહીં તો અંતરાત્મા

અને બહિરાત્મા ભેદમાં જે રહે... આહાહા..! એના વિકલ્પમાં જે વર્ત્યા કરે. આહાહા..! સ્વરૂપનું ધ્યાન તો નથી, આનંદનો અંદર જે સ્વાદ જોઈએ એ તો છે નહિ અને આવો વિકલ્પ ઉઠાવે કે બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા. કહે છે કે એ તો મિથ્યાદષ્ટિ કુબુદ્ધિ છે. આહાહા..!

સત્ય આવું છે. આકરું લાગે કે જરી કઠણ લાગે પણ સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ પરમાત્માનું વીતરાગસત્ય તો આવું છે. વીતરાગીસત્ય તો આ છે. આહાહા..! એ સાંભળીને કંટાળો ન લાવવો જોઈએ કે આટલું બધું આકરું! એમ ન લાવવું જોઈએ. પણ પ્રભુ! તારી મહત્તા એટલી બધી છે કે એ મહત્તા એકરૂપમાં બે રૂપ ઉઠાવે છે એ દુઃખ છે એ ટળાવે છે. આહાહા..! પ્રભુ! તું એકરૂપે, આનંદરૂપે છો ને. સમતાનું ઘર, વીતરાગનું ઘર છો ને. આહાહા..! એમાં એકરૂપમાં બેરૂપતા ઉપાડતા, બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એવી બે વાત ઉપાડતા, પ્રભુ! તને દુઃખ થાય છે. તું ભલે વિચારતો નથી પણ પ્રભુ તને દુઃખ થાય છે એમાં. એ દુઃખને ટાળવા માટે વાત કરે છે. એ દુઃખમાં રહે તું એના માટે છે આ? આહાહા..! તેથી પોતે એમ કહે છે ને? આહાહા..! પહેલામાં કહ્યું ને? હું તો એવા યોગીનું શરણ ગ્રહું છું. જે રાગરહિત, ભેદરહિત છે તેનું શરણ ગ્રહું છું. આહાહા..! પહેલા શ્લોકમાં કહ્યું. ૨૬૦. ૨૬૧માં આમ લીધું. આહાહા..!

‘સંસારરૂપી રમણીને પ્રિય એવો આ વિકલ્પ...’ આહાહા..! પ્રભુ! પ્રભુ! પ્રભુ! પરમાત્મસ્વરૂપ એકરૂપ છે એમાં બેરૂપતા ઉઠાવે છે. આ અંતરાત્મા અને બહિરાત્મા. પોતે પરમાત્મા તો છે જ. આહાહા..! એમાં અંતરાત્મા અને બહિરાત્માનો વિકલ્પ (ઉઠાવે એ) કુબુદ્ધિ છે. આહાહા..! કેટલાયે તો જિંદગીમાં આ સાંભળ્યું નહિ હોય. આ છેલ્લામાં છેલ્લી વાત છે. આ બે ગાથાઓ જ્યારથી જોઈ ત્યારથી પહેલેથી કહીએ છીએ. આહાહા..! વસ્તુનું સ્વરૂપ જ એ છે.

એકરૂપ એવો ભગવાનઆત્મા એ વસ્તુ છે, અસ્તિ છે, સત્તા છે, સ્વભાવ છે, મોજૂદગી ચીજ છે. અનંતગુણનો ધણી એકરૂપે રહે, અનંત આનંદ અને અમૃતનો સાગર નાથ એકરૂપે રહે એવું તેનું ત્રિકાળી સ્વરૂપ છે. એ બધાનું સ્વરૂપ એવું જ છે, પ્રભુ! એમાંથી નીકળીને આમ બે ભેદ પાડીશ તો પ્રભુ તું દુઃખી થઈશ. તેને કુબુદ્ધિ કીધું ને? આહાહા..! તું દુઃખી થઈશ, તને દુઃખ થશે. અને દુઃખ થશે એટલે સંસાર આવશે રખડવાનો. પરિભ્રમણ આવશે. આહાહા..! આટલી કરુણાથી આ વાત કરી છે. આહાહા..!

કહે છે કે અંતરાત્મા અને બહિરાત્મા એવો એકરૂપ ચૈતન્યમાં ભેદ એ ‘સંસારરૂપી રમણીને પ્રિય...’ એટલે રખડવા માટે છે. આહાહા..! એ સંસારમાં રખડવા માટેનો વિકલ્પ છે. પ્રભુ! પ્રભુ! આવી વાત! આહાહા..! અહીં તો કેટલા વિકલ્પના ગોટા ઉઠાવે તોપણ એમાં લાભ માને. આહાહા..! અહીં તો અહીં સુધી આવે તોપણ લાભ નથી. આહાહા..!

સંસારમાં પણ હોય છે રાજા, મહારાજા સમ્યગ્દષ્ટિ (હોય છે) એના પ્રમાણમાં એને આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન પણ હોય છે. છતાં એ બહિરાત્મા નથી. આહાહા..! કેમકે એની દષ્ટિમાં અંતરાત્મા તરવરે છે. ત્રિકાળી આત્મા-પરમાત્મા છે એ તરવરે છે. વિકલ્પ થાય છે, રાગ હોય છે એ ક્રિયા પણ રાગની થાય છે, છતાં તેનો જાણનાર રહીને સ્વરૂપમાં રમવાની સ્થિતિ તેના ઘરમાં છે. આહાહા..! એવું સ્વરૂપ છે. આ શું કહેવું છે?

સમકિત્તી ગૃહસ્થાશ્રમમાં આવી રીતે વિકલ્પમાં આવે તો એ કુબુદ્ધિ નથી. એ ભેદ પાડતો નથી. વસ્તુની તો અભેદ દષ્ટિ છે. વસ્તુ ત્રિકાળી છે એ તો અભેદ છે. એમાં બિલકુલ ભેદ પાડતો નથી. રાગાદિ આવે, આર્તધ્યાન આવે, રૌદ્રધ્યાન આવે... આહાહા..! છતાં એ કુબુદ્ધિ નથી. આહાહા..! રૌદ્રધ્યાન આવે તોપણ કુબુદ્ધિ નથી. અને અહીં એકમાં બે ભાગ પાડીને ત્યાં વર્તે તો એ કુબુદ્ધિ છે. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ?

મુમુક્ષુ :- ગુણ અને ગુણી એમ બે જોવે તો?

ઉત્તર :- એ પણ વિકલ્પ છે. એકમાં બે ભેદ પાડ્યા. એ વિકલ્પ છે અને વિકલ્પમાં વર્તે તો મિથાષ્ટદષ્ટિ (છે). એ તો પહેલા કીધું છે. પહેલા કહી ગયા ને? ૧૫૦માં. ‘અંતરબાહિરજપ્પે જો વટ્ટઙ્ગ’ અંતરાત્મા અને બહિરાત્મા એમ જે વિકલ્પમાં વર્તે. આહાહા..! ‘સો હવેઙ્ગ બહિરપ્પા’ એ બહિરાત્મા છે. આહાહા..! આકરી વાત છે, ભાઈ! ૧૫૦ અને ૧૫૧ (ગાથામાં)... આહાહા..! અલૌકિક વાતું છે. અહીં તો દયા પાળો, વ્રત કરો, ભક્તિ કરો, પૂજા કરો, બાપુ! એ બધા તો વિકલ્પ છે. આહાહા..! શાસ્ત્ર બનાવો. એ બધા વિકલ્પની જાળું છે. આહાહા..!

અહીં તો એકરૂપમાં બે ભાગ પાડતા પણ વિકલ્પ છે. પર્યાયના બે ભેદ પાડતા. દ્રવ્ય વસ્તુ એકરૂપે છે. દ્રવ્ય જે છે એ ભગવાન પરમાત્મા એકરૂપે છે. એમાં જે પરમાત્મા સિવાય અંતરાત્મા અને બહિરાત્માનો બે ભેદનો વિકલ્પ ઉઠાવે છે એ પણ કુબુદ્ધિ અને અજ્ઞાન છે. આહાહા..! આવી વાત છે. છે કે નહિ એમાં? આવું સાંભળ્યું છે કે દિ’ ત્યાં?

મુમુક્ષુ :- સંભળાવનાર કે દિ’ હતા?

ઉત્તર :- હા. આવી વાત રહી ગઈ, બાપા! ઓહોહો..!

મુમુક્ષુ :- તત્ત્વના ચિંતનનો વિકલ્પ?

ઉત્તર :- એ તો વિકલ્પ છે. ચિંતવન કરવું એ વિકલ્પ છે. ચિંતવનાર બે છે. એક આત્માનું ધ્યાન-એકાગ્રતા એને ચિંતવન કહે છે, અંતર ધ્યાનમાં એકાગ્રતા એને ચિંતવન કહે છે અને એક આવો આત્મા છે... આવો છે એવો વિકલ્પ એને પણ ચિંતવન કહે છે. શાસ્ત્રમાં ચિંતવનના કથન બે પ્રકારે છે. આહાહા..! અરે..રે..!

મુમુક્ષુ :- કઠણ લાગે છે આ બધું.

ઉત્તર :- કઠણ છે, ભાઈ! બાપા! આ તો વસ્તુ એવી છે. આહાહા..! ઓ..હો..! ચોર્યાશીના

અવતાર. બાકી ત્યાગ કર્યો, મહાવ્રત પાળ્યા બધું અનંતવાર કર્યું. આહાહા..! અને તે મિથ્યાત્વ કોને કહેવું એ સમજ્યા વિના શલ્ય ઊંડે અંદર રહી જાય અને માને કે આ સમકિત છે. આહાહા..! આકરી વાત છે, ભાઈ!

આ બે કળશો-૧૫૦ અને ૧૫૧ એ તો નિશ્ચય આવશ્યક છે ને? અહીં જરૂરનું કહે છે એકમાં બે ભાગ પાડવાની જરૂરિયાત નથી. આહાહા..! પ્રભુ ચૈતન્યપિંડ અમૃતનો સાગર એકરૂપ છે એમાં એને એકમાં બે ભાગ પાડવા એ કુબુદ્ધિ છે. આહાહા..! એકમાં અનેકતાને નાખવી એ તારી ભૂલ છે. આહાહા..! આવી વાત 'દેવચંદ્રજી' ક્યાંથી? કહેતા-કહેતા લોકો કહે એકાંત છે.. એકાંત છે... એકાંત છે. પ્રભુ! પ્રભુ..! પ્રભુ! તારા હિતની વાત છે. અંતરના... આહાહા..! રાગ આવે પણ એની મર્યાદા આવે. આહાહા..! ગજબ કામ કર્યું છે. આ તો 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ'. 'અમૃતચંદ્રાચાર્ય' પછી થયેલા. એ પણ આવું ખુલ્લું મૂકીને જગત પાસે વાત કરે છે. સભા વચ્ચે કહે છે કે આ પ્રમાણે છે. આહાહા..!

'(શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વિષે)...' એટલે એક જ વસ્તુ, એકરૂપ વસ્તુને વિષે 'બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા એવા વિકલ્પ કુબુદ્ધિઓને હોય છે; સંસારરૂપી રમણીને પ્રિય...' ચાર ગતિમાં રખડવાની જેની વહાલપ છે એવો જે વિકલ્પ. આહાહા..! વિકલ્પનો પ્રેમ છે એને ચાર ગતિમાં રખડવાનો પ્રેમ છે. 'સંસારરૂપી રમણીને પ્રિય એવો વિકલ્પ...' એ રાગનો જેને રસ છે... આહાહા..! એને ચાર ગતિમાં રખડવાનો રસ છે. આહાહા..! રાગ થાય, રાગ આવે.

'ભરત' ચક્રવર્તી એકાવતારી ક્ષાયિકસમકિતી. એ ભગવાનને મોક્ષ જતા જોયા તો આંખમાંથી આંસુની ધાર. અરે..! આ ભરતક્ષેત્રનો સૂર્ય અસ્ત થયો. ભરતનો સૂર્ય આજ અસ્ત થયો. આ સૂર્ય તો ઊગે અને આથમે પણ આ તો ચૈતન્યસૂર્ય, કેવળજ્ઞાનસૂર્ય આજે અસ્ત થઈ ગયો. આંસુની ધારા ચાલે છે. છે સમકિતી, ક્ષાયિક સમકિતી. આહાહા..! ઇન્દ્ર કહે છે કે, ભાઈ! તારે તો આ ભવમાં મોક્ષ જાવું અને અમારે તો હજી એકાદ ભવ છે. ('ભરત' કહે છે), ખબર છે. બધી ખબર છે. બાપુ! રાગ આવે એટલે આ સ્થિતિ થાય. બધી ખબર છે. ઇન્દ્ર 'ભરત'ને કહે છે, કે શું કરવા રડો છો? ભગવાન મોક્ષ પધાર્યા છે. સાંભળ. ઇન્દ્રને કહે, સાંભળ! મને બધી ખબર છે. પણ રાગ છે એથી આ થાય છે એ જાણું છું. રાગની એકતા મારે છે નહિ. રાગ અને જ્ઞાયક એ બે જુદા જ જાણું છું. અને આ ભવમાં જ મારે મોક્ષ છે. આ મારો દેહ છેલ્લો છે. હવે બીજો દેહ છે નહિ. આહાહા..! એ પણ રોતા.. રોતા (આમ કહે છે). આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- રોતા રોતા પણ એ તત્ત્વને યાદ કરે છે.

ઉત્તર :- તત્ત્વને અંદર (યાદ કરે છે). હવે આંખમાંથી આસું છે તોપણ તત્ત્વની અંદર દષ્ટિ છે એ ખસી નથી. આહાહા..! તત્ત્વ જે ચૈતન્ય ભગવાન અંદર છે એ ભગવાનને ભૂલ્યા નથી. આહાહા..! આવી વાત તો અન્યને તો આકરી પડે.

ગાથા-૧૫૨

પડિકમણપહુદિકિરિયં કુવ્વંતો ણિચ્છયસ્સ ચારિત્તં ।
 તેણ દુ વિરાગચરિણે સમણો અભ્બુદ્ધિદો હોદિ ।।૧૫૨ ।।
 પ્રતિક્રમણપ્રભૃતિક્રિયાં કુર્વન્ નિશ્ચયસ્ય ચારિત્રમ્ ।
 તેન તુ વિરાગચરિતે શ્રમણોભ્યુત્થિતો ભવતિ ।।૧૫૨ ।।

પરમવીતરાગચારિત્રસ્થિતસ્ય પરમતપોધનસ્ય સ્વરૂપમત્રોક્તમ્ ।

યો હિ વિમુક્તૈહિકવ્યાપારઃ સાક્ષાદપુનર્ભવકાંક્ષી મહામુમુક્ષુઃ પરિત્યક્તસકલેન્દ્રિયવ્યાપાર-
 ત્વાન્નિશ્ચયપ્રતિક્રમણાદિસત્ક્રિયાં કુર્વન્નાસ્તે, તેન કારણેન સ્વસ્વરૂપવિશ્રાન્તિલક્ષણે પરમવીતરાગચારિત્રે
 સ પરમતપોધનસ્તિષ્ઠતિ ઇતિ ।

પ્રતિક્રમણ આદિ ક્રિયા-ચરણ નિશ્ચય તણું-કરતો રહે,
 તેથી શ્રમણ તે વીતરાગ ચરિત્રમાં આરૂઢ છે. ૧૫૨.

અન્વયાર્થ :- [પ્રતિક્રમણપ્રભૃતિક્રિયાં] પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાને- [નિશ્ચયસ્ય ચારિત્રમ્]
 નિશ્ચયના ચારિત્રને- [કુર્વન્] (નિરંતર) કરતો રહે છે [તેન તુ] તેથી [શ્રમણઃ] તે
 શ્રમણ [વિરાગચરિતે] વીતરાગ ચારિત્રમાં [અભ્યુત્થિતઃ ભવતિ] આરૂઢ છે.

ટીકા :- અહીં પરમ વીતરાગ ચારિત્રમાં સ્થિત પરમ તપોધનનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

જેણે ઐહિક વ્યાપાર (સાંસારિક કાર્યો) તજેલ છે એવો જે સાક્ષાત્ અપુનર્ભવનો (મોક્ષનો)
 અભિલાષી મહામુમુક્ષુ સકળ ઇન્દ્રિયવ્યાપારને છોડ્યો હોવાથી નિશ્ચય-પ્રતિક્રમણાદિ સત્ક્રિયાને કરતો
 સ્થિત છે (અર્થાત્ નિરંતર કરે છે), તે પરમ તપોધન તે કારણે નિજસ્વરૂપવિશ્રાન્તિલક્ષણ
 પરમવીતરાગ-ચારિત્રમાં સ્થિત છે (અર્થાત્ તે પરમ શ્રમણ, નિશ્ચયપ્રતિક્રમણાદિ નિશ્ચયચારિત્રમાં
 સ્થિત હોવાને લીધે, જેનું લક્ષણ નિજ સ્વરૂપમાં વિશ્રાન્તિ છે એવા પરમવીતરાગ ચારિત્રમાં
 સ્થિત છે).

ગાથા-૧૫૨ ઉપર પ્રવચન

હવે ૧૫૨-ગાથા.

પડિકમણપહુદિકિરિયં કુવ્વંતો ણિચ્છયસ્સ ચારિત્તં ।
 તેણ દુ વિરાગચરિણે સમણો અભ્બુદ્ધિદો હોદિ ।।૧૫૨ ।।
 પ્રતિક્રમણ આદિ ક્રિયા-ચરણ નિશ્ચય તણું-કરતો રહે,
 તેથી શ્રમણ તે વીતરાગ ચરિત્રમાં આરૂઢ છે. ૧૫૨.

ટીકા :- આહાહા...! ‘અહીં પરમ વીતરાગ ચારિત્રમાં પરમ તપોધનનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.’ આ ગાથામાં. આહાહા...! તપની વ્યાખ્યા જ પહેલી કહી છે ને? પહેલા એક આવે છે ને શરૂઆતમાં? ૧૦૮ પાને? તપની વ્યાખ્યા આવે છે. આ લોકો અનશન, ઉણોદરી તપ કરે છે ને એ તપ નહિ. આહાહા...! એ ક્યાંક છે ખરું. તપની વ્યાખ્યા ક્યાંક છે. ૧૦૮ પાને છે. બસ, ૧૦૮ છે. ‘પરમસ્વભાવસ્વરૂપ પરમાત્મામાં પ્રતપન...’ બસ ઈ. ‘સહજનિશ્ચયનયાત્મક પરમસ્વભાવસ્વરૂપ પરમાત્મામાં પ્રતપન તે તપ છે;...’ આ અપવાસ કરવા ને આ ને એ બધું તપ નહિ એમ કહે છે. ૧૦૮ પાને છે. ખ્યાલ હતો પણ કાંઈ બધું યાદ રહે છે? જુઓ! નીચે છે એ. છે? આહાહા...!

હવે ‘સહજનિશ્ચયનયાત્મક પરમસ્વભાવસ્વરૂપ પરમાત્મામાં પ્રતપન...’ આહાહા...! નીચે છે. સહજનિશ્ચયનયાત્મક પરમસ્વભાવસ્વરૂપ પરમાત્મામાં પ્રતપન તે તપ છે. આહાહા...! પ્રતપન અંદર શુદ્ધિની વૃદ્ધિ, આનંદની ધારા વિશેષ વધે એને તપ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! તપની આવી વ્યાખ્યા! અનશન, અપવાસ ને (એ તો ક્યાંય રહી ગયા). અહીંયાં આ કહ્યું ને તપ. ‘તે તપ છે;...’ એમ છે ને? છે? ‘નિજ સ્વરૂપમાં અવિચળ સ્થિતિરૂપ સહજનિશ્ચયચારિત્ર આ તપથી હોય છે.’ નિશ્ચયચારિત્ર પણ આવું તપ હોય ત્યાં હોય છે. આહાહા...! વ્યાખ્યા તપની છે પણ છતાં કહે છે... આહાહા...! આવું તપ હોય એને આવું ચારિત્ર હોય. આહાહા...! છે?

‘સહજનિશ્ચયનયાત્મક પરમસ્વભાવસ્વરૂપ પરમાત્મામાં પ્રતપન...’ પ્રતપન. પ્ર-તપન એકલું તપન નહિ. ‘તે તપ છે; નિજસ્વરૂપમાં અવિચળ સ્થિતિરૂપ સહજનિશ્ચયચારિત્ર આ તપથી હોય છે.’ આહાહા...! નિશ્ચયચારિત્ર પણ આ તપથી હોય છે. આવી વ્યાખ્યા હવે. ૧૦૮ પાને લખેલું હતું. ક્યાંક છે. આહાહા...!

હવે અહીં આવશ્યક. ૧૫૨ (ગાથા). ‘અહીં પરમ વીતરાગ ચારિત્રમાં સ્થિત પરમ તપોધનનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.’ ટીકા છે ને? ‘જેણે ઐહિક વ્યાપાર (સાંસારિક કાર્યો) તજેલ છે...’ આહાહા...! ‘એવો જે સાક્ષાત્ અપુનર્ભવનો (મોક્ષનો) અભિલાષી મહામુમુક્ષુ સકળ ઇન્દ્રિયવ્યાપારને છોડ્યો હોવાથી નિશ્ચય-પ્રતિક્રમણાદિ સત્ક્રિયાને કરતો સ્થિત છે...’ લ્યો! આહા...! આવો સકળ ઇન્દ્રિયવેપારને છોડ્યો હોવાથી નિશ્ચય પ્રતિક્રમણાદિ સત્ક્રિયા. આનું નામ સત્ક્રિયા. ઓલી ક્રિયા સત્ નહિ, એ તો અસત્ક્રિયા (છે). આહાહા...! છે? ‘પરમ વીતરાગ ચારિત્રમાં સ્થિત તપોધનનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.’ એ જ ‘(મોક્ષનો) અભિલાષી મહામુમુક્ષુ સકળ ઇન્દ્રિયવ્યાપાર...’ એનાથી રહિત થઈ સત્ક્રિયા કરતો સ્થિત છે. અંતરના આનંદમાં રહેતો તે ચારિત્રમાં તે તપ છે. અંતરમાં આનંદમાં રહેતો, અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન કરતો, એ તપ છે. વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)